

Dosar:
Românistica– stare de fapt (XIII)

Primul lectorat românesc din Asia Centrală, la Universitatea de Stat din Karaganda, Kazahstan

Nicolae STANCIU*

Key-words: *Romanian studies, lectureship, Central Asia, re-anchored ethnicity, educational programs*

Într-o zi semnificativă în istoria României, 24 ianuarie 2014, s-a deschis oficial Lectoratul de limbă, cultură și civilizație românească la Universitatea de Stat „E.A. Buketov” din Karaganda, Kazahstan, primul și, deocamdată, singurul din Asia Centrală.

Deschiderea unui centru de studii românești în cea mai mare regiune a țării a fost motivată de colaborări academice (Universitatea de Stat din Karaganda are acorduri de colaborare cu câteva universități românești, precum Universitatea din Cluj-Napoca și Universitatea Tehnică din Iași), factori economici (România este principalul partener economic al Republicii Kazahstan în Europa de Est prin achiziționarea de către compania *KazMunay Gaz* a pachetului majoritar al Companiei *Rompetrol*), un context antropologic, etnic, istoric și social (în Kazahstan și, în mod special în regiunea Karaganda, trăiesc peste 22 000 de etnici români, deportați în lagărele staliniste și urmași ai acestora, în majoritate din Bucovina, ținutul Herței și Basarabia, reprezentând un procent din cele 138 de naționalități conlocuitoare în această țară) și un cadru instituțional (dezvoltarea rețelei de lectorate românești în lume prin acorduri inter-instituționale ale Institutului Limbii Române cu diverse universități din lume).

Comunitatea etnicilor români din Kazahstan s-a format în valuri succesive, începând cu secolul al XIX-lea, când au fost colonizate prin strămutare primele grupuri masive din Basarabia și Herson. Având promisiunea că vor primi pământ, mii de țărani basarabeni s-au mutat în regiunea Aktiubinsk, în nordul țării, fără a cunoaște condițiile vitrege de viață, în special cele legate de ariditatea solului și de iernile extrem de lungi, similare celor din Siberia. De altfel, stepa din nordul Kazahstanului nu este, în ciuda deștelenirii îndelungate, favorabilă agriculturii, iar exploatarea intensivă a resurselor minerale a condus la prăbușirea solului și la amestecul acestuia cu cărbune sau deșeuri miniere feroase sau neferoase.

Un al doilea val a sosit în Kazahstan în perioada colectivizării sovietice (1929–1930), când au fost deportate în diverse părți ale țării câteva sute de români care aparțineau chiaburimii.

* Universitatea de Stat „E.A. Buketov” din Karaganda, Kazakhstan.

Un al treilea val a fost format din cetățeni români de etnie germană din Basarabia și Bucovina de Nord, după cedarea acestor regiuni Uniunii Sovietice. Două grupuri masive de 170 000, respectiv 29 000 au fost deportați la ordinul lui Beria, șeful NKVD, și aproape 10 000 au ajuns în lagăre de concentrare din Kazahstan.

Un al patrulea val a fost deportat după reinstaurarea trupelor sovietice în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească, însumând într-o primă etapă 15 000 de familii, apoi încă 40 000 de basarabeni. În aprilie 1952, au fost deportați în Kazahstan 6 000 de basarabeni aparținând sectei religioase Martorii lui Iehova. Aceștia trăiesc în grupuri compacte în jurul fostei capitale, Alma-aty. Imediat după moartea lui Stalin, au fost deportați prin ordinul lui Leonid Brejnev, primul secretar al Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești, aproape 6 000 de moldoveni. Aceștia li se adaugă prizonierii de război capturați de Armata Roșie (aproximativ 6 740) și instalați, în perioada 1941–1943, în lagărul de la Spask. Peste 100 de soldați de altă naționalitate, dar având cetățenie română au fost încarcerați la Spask.

Un ultim val este format din cetățeni care au emigrat în Kazahstan ori au fost trimiși la muncă patriotică de către puterea sovietică, în timpul deștelenirii care a început în 1956; a durat peste cinci ani și a implicat peste 1,5 milioane de persoane din diferite țări.

La recensământul din 1989, pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Kazahe trăiau circa 33 098 etnici români, dar în anul 2000, potrivit statisticii Secretariatului Popoarelor din Kazahstan, au asumat identitatea românească numai 20 054 persoane, din care 594 s-au declarat români, iar 19 460 moldoveni. După dezintegrarea URSS, asemenea altor grupuri etnice, multe familii românești au părăsit Kazahstanul și s-au întors, în special, în Moldova de peste Prut.

Câteva izvoare, precum arhivele NKVD, deschise nu de mult publicului, și inscripții în limba română descoperite într-o biserică din Alma-Ata stau mărturie a deportării etnicilor români în Kazahstan.

Majoritatea românilor rămași trăiesc în localități diferite, situate în nordul (Pavlodar, Akmola, Kostanay, Karaganda), nord-estul (raionul Aktiubinsk) sau în jurul fostei capitale kazahe, Alma-aty. Distanțele foarte mari dintre localitățile de pe teritoriul Kazahstanului, precum și opțiunea etnicilor români pentru traiul în localități izolate nu fac posibilă o reunire a acestora într-o comunitate compactă. De aceea, viața socială și asociativă au caracter insular. Câteva grupuri, asociații și filialele lor funcționează în diverse localități (Karaganda, Alma-Ata, Pavlodar).

Din punct de vedere profesional, etnicii români sunt oameni de condiție socială modestă sau medie, majoritatea muncitori, câțiva profesori de școală generală și medici. În ultimele decade, câțiva specialiști români în domeniile extracțiilor de petrol, farmaceutic sau din învățământul superior lucrează în importante instituții din Kazahstan.

Lectoratul funcționează în cadrul Catedrei de Filologie Clasică și Rusă a Facultății de Filologie, dar la cursurile de limbă, cultură și civilizație românească, organizate pe diverse niveluri de competențe, de la începători la avansați, participă studenți de la diferite facultăți ale universității, precum arte, biologie, chimie, drept, istorie, limbi străine și relații internaționale.

Pe lângă cursurile din universitate, Asociația „Dacia” a Etnicilor Români din Kazahstan oferă copiilor și adulților cursuri de limbă română în cadrul școlii de

duminică. Grupul participant la aceste cursuri este extrem de eterogen, incluzând elevi din clasele primare, elevi de liceu, studenți, adulți și pensionari.

Dacă pentru copii și tineri învățarea limbii române reprezintă posibilitatea de a se ancora în cultura și limba părinților și a bunicilor, precum și oportunitatea de a accesa burse de studiu în școlile, liceele și universitățile din România prin programele administrate prin Departamentul Românilor de Pretutindeni, Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Educației, pentru adulți și pensionari limba rămâne un element de păstrare a identității și de afirmare a acesteia în cadrul Adunării Naționalității Conlocuitoare din Kazahstan.

Cu sprijinul conducerii universității, în special al rectorului Universității din Karaganda, prof. dr. Y.K. Kubeyev, al șefei Departamentului de Relații Internaționale, Svetlana Karstina, al șefei Catedrei de Filologie Clasică și Rusă, Galina Yusupinova, al președintelui Asociației Culturale „Dacia” a Etnicilor Români din Kazahstan, Nikolay Plushkish, precum și al Ambasadei României la Astana, în special prin Excelența Sa, Nicolae Ureche și al doamnei Alice Cristea, atașat cultural, studenții lectoratului, masteranzi, doctoranzi și profesori participă și la cursurile de mitologie românească, în cercetări de antropologie culturală și istorie a identității, în proiecte culturale, științifice și identitare. O parte dintre studenții lectoratului participă în echipa de cercetare a arhivelor referitoare la deportarea etnicilor români în lagărele de concentrare de la Spask, unde Ambasada a ridicat un monument dedicat victimelor stalinismului. În fiecare an, Ambasada României la Astana și Asociația „Dacia” depune o coroană de flori și ține un moment de reculegere la acest monument.

Popularizarea culturii române în spațiul kazah se face prin festivaluri de muzică și folclor organizate în fiecare primăvară sub denumirea Mărțișor de către studenții lectoratului și membrii Ansamblului Folcloric „Dorul” (în ultimii ani au participat în concerte Eugen Doga, Ion Suruceanu, Grupul România), festivaluri de film românesc (organizate în Universitatea de Stat din Karaganda și la Palatul Culturii din Karaganda), săptămâna francofoniei (dedicată în anul 2016 evocării lui Eugen Ionesco). În cadrul acestei activități au fost proiectate filme documentare despre viața și activitatea literară a dramaturgului, prezentate cărți, vizionate piese de teatru puse în scenă de diferite teatre din Kazahstan.

Cei 27 de studenți înscriși la lectoratul de limba română și cei 15 elevi de la școala de duminică reprezintă un grup cu interese culturale și lingvistice românești în spațiul kazah. O parte dintre studenți și câțiva dintre profesorii de la catedra sau din Facultatea de Limbi Străine participă într-un proiect de cercetare comparativă lingvistică, analizând baze comune indo-europene, romanice, turcice și slavice și la un atelier de teoria și practica traducerii, care a finalizat traducerea unei selecții de poezii de dragoste românești, a unui volum de proză scurtă contemporană și a trei romane.

Pentru studenții din alte regiuni ale Kazahstanului, printr-un proiect finanțat de către Departamentul Românilor de Pretutindeni, pregătim o platformă pentru studiul online.

Câțiva dintre studenții lectoratului au beneficiat de burse pentru traducători în formare oferite de Institutul Cultural Român, un student a participat la Atelierele de Traduceri FILIT din Iași. Grupuri de studenți ai lectoratului au participat în ultimii trei ani în programe de mobilități academice la Universitățile din Cluj-Napoca și

Iași, opt studenți de la lectorat și de la școala de duminică beneficiază de burse de studii în școli, colegii, universități românești, în diferite programe de studii pentru facultăți, master sau doctorat.

The First Romanian Lectureship in Central Asia, at Karaganda State University, Kazakhstan

This article aims at presenting the main activities performed in the Romanian lectureship recently opened at Karaganda State University underlining the academically, anthropological, economical and historical reasons of its functioning. As well as some other centers of Romanian studies, the lectureship in Kazakhstan has an ethnic basis motivated by a long history of deportation and emigration into Kazakhstan. Learning Romanian language and getting familiar to Romanian culture and civilization represent ways to keep the contact with national ethnicity in a far away and isolated hosting culture.